

ŽÁNRE ANGLICKY PÍSANÉHO SPRAVODAJSTVA – II

JURAJ VOJTEK

Štruktúra **obrátenej pyramídy (Inverted Pyramid)**, u nás používaná najmä v agentúrnom spravodajstve, prevláda medzi *hard news* od prelomu 19. a 20. storočia. „Je to forma, ktorá člení fakty na základe poklesu ich významu. Najdôležitejší fakt je navrchu, takže môže tvoriť titulok a najskôr upútať pozornosť.“²⁴ „Menej dôležité sú na konci, kde ich možno kdekoľvek podľa potreby odstrihnúť, ak si to vyžaduje priestor, čas a redakčná práca.“²⁵

Samotná správa (jej štruktúre sa vraví ‚story‘) pozostáva z dvoch základných komponentov: z čela alebo úvodu (angl. lead, resp. intro) a z trupu či jadra (body). Aj tu by sme s pojmami zaužívanými v našej textológii (teda úvod a jadro) vystačili, keďže však teória agentúrneho spravodajstva operuje aj čelom a trupom (resp. telom), uvádzame aj tie.

Podstata výpovede sa nachádza v čele, ktoré je akousi minisprávou v správe, teda obsahuje podstatné fakty, pre ktoré správa vznikla²⁶; najmä odpovede na niektoré (nie na všetky!) zo šiestich známych otázok (všimnime si, že päť z nich sa v angličtine začína písmenom *w*), najčastejšie na tie, ktoré sú pre čitateľa najzaujímavejšie; prípadne niektoré či niektorú z nich zdôrazňuje, akcentuje. Dĺžkou sa čelo obyčajne rovná jedinej vete:

A Trans-American jetliner on a flight from Los Angeles to Miami made an emergency landing in Tampa today after it ran out of fuel.

Preklad:

Transamerické prúdové lietadlo na linke z Los Angeles do Miami pristálo dnes núdzovo v Tampe po tom, čo mu došlo palivo.

Who? (Kto?) – jetliner (prúdové lietadlo)

What? (Čo?) – made emergency landing (pristálo núdzovo)

When? (Kedy?) – today (dnes)

Where? (Kde?) – in Tampa (v Tampe)

Why? (Prečo?) – ran out of fuel (po tom, čo mu došlo palivo)

How? (Ako?) – neuvedené

Alebo:

PRAGUE, Czechoslovakia (UPI) – A pipe bomb exploded during an election rally in a busy tourist area of the city Saturday, injuring 15 to 20 people, witnesses and the Czechoslovak News Agency said.

Preklad:

Podľa svedkov a Československej tlačovej kancelárie počas predvolebného zhromaždenia vybuchla v sobotu v rušnej turistickej časti mesta nálož odpálená na diaľku, ktorá zranila 15 až 20 ľudí.

Who? (Kto?) – witnesses and the Czechoslovak News Agency said, a pipe bomb (podľa svedkov a Československej tlačovej kancelárie nálož odpálená na diaľku)

What? (Čo?) – exploded during an election rally, injuring 15 to 20 people (vybuchla počas predvolebného zhromaždenia, ktorá zranila 15 až 20 ľudí)

²⁴HARRISS, J. – LISTER, K. – JOHNSON, S.: The Complete Reporter. Fundamentals of News Gathering, Writing, and Editing. New York, Macmillan Publishing Company 1985, s. 113.

²⁵HOHENBERG, J.: The Professional Journalist. A Guide to the Practices and Principals of the News Media. New York – Chicago – San Francisco – Atlanta – Dallas – Montreal – Toronto – London – Sydney 1969, s. 111.

²⁶Ako uvádza ďalšia americká príručka, čelo je vlastne „inzerátom toho, čo nasleduje vo zvyšku správy“. BROOKS, B. S. – KENNEDY, G. – MOEL, D. R. – RANLY, D.: News Reporting and Writing. C. d., s. 49.

When? (Kedy?) – Saturday

(v sobotu)

Where? (Kde?) – in a busy tourist area of the city

(v rušnej turistickej časti mesta, teda Prahy, pozn. J. V.)

Why? (Prečo?) – neuvedené**How? (Ako?)** – neuvedené

Odpovede na tieto otázky sa považujú za samozrejmosť anglicky písaného novinárstva. Dokumentuje to notoricky známy príklad z umeleckej literatúry: v *Poviedkach len tak* (*Just So Stories*, 1902) od Rudyarda Kiplinga (1865 až 1936) sú aj verše:

*I keep six honest serving-men
(They taught me all I knew);
Their names are What and Why and When
And How and Where and Who.*²⁷

Doslovný preklad:
*Mám šesť sluhov,
naučili ma všetko, čo viem;
volajú sa Čo, Prečo, Kedy,
Ako, Kde a Kto.*

A napokon český preklad Jaroslava Vančuru:²⁸

*Mám dobrých sluhů šestero,
díky jim hodně znám,
jmenují se: Co, Proč a Kdo
a Jak a Kdy a Kam.*

Ako vidno, tento preklad posledným slovom (Kam) či už zámerne z potreby nájst rým, alebo z neznalosti (zrejme skôr) úplne zotrel narážku na čelo.

Je to však **trup** (graficky znázornený sa smerom nadol zužuje), ktorý presvedča čitateľa, že nezačal čítať zbytočne; navyše obsahuje dokumentáciu čela, teda **dokresluje, rozširuje čelo v zostupnom poradí**, od najvýznamnejších, vysvetľujúcich faktov až po najmenej dôležité (nie však nedôležité!), alebo „trup správy slúži zhruba dvom účelom: 1. vysvetľuje a rozvádza hlavnú myšlienku či myšlienky čela, prípadne čelového bloku, 2. pridáva alebo rozvádza menej dôležité myšlienky nezosumari-zované v čele“.²⁹ Správa sa končí tam, kde sa fakty vyčerpajú, kde už nie sú.

Obrátená pyramída mala a stále má svojich zástancov, ale aj odporcov. Tí druhí napríklad tvrdia, že núti autora vyrozprávať fakty tri razy (v titulku, v čele i v trupe), že nie je logická, lebo jadro výpovede kladie na začiatok, že „nenúti“ recipienta správu dočítať, a napokon, že je pozostatkom z čias, keď periodická tlač nemala ani v spravodajstve konkurenciu. Na všetkých týchto výhradách niečo pravdy je, preto aj zhruba po 150 rokoch od jej vzniku ju prax v prípade niektorých udalostí (napr. prírodné a iné pohromy) uprednostňuje. Všetko však závisí od jej autorov a adjustátorov (novinárov a redaktorov), od ich schopností tvoriť, lebo štruktúra sama osebe je abstraktum, kým správa – konkrétum, a tvorivosť jedných i druhých sa okrem iného prejavuje aj v tom, ako umne dokážu štruktúru využiť na informatívne potreby. Nemožno tu nespomenúť jej nesporné výhody, a to pre všetkých aktérov komunikačného reťazca (autora správy, jej adjustátora i recipienta): prvému uľahčuje jej tvorbu (pomáha mu rýchlo zoradiť fakty), druhému zasa jej apretovanie a adjustáciu (možno ju vlastne kdekoľvek skrátif) a tretiemu umožňuje správu ľahko recipovať (lebo obrazne povedané, stačí, aby na ňu

²⁷KIPLING, R.: *Just So Stories*. Garden City, N. Y., The County Life Press 1902.

²⁸KIPLING, R.: *Povídky jen tak*. Praha, Vyšehrad 1978, s. 32.

²⁹HARRISS, J. – LEITER, K. – JOHNSON, S.: *The Complete Reporter. Fundamentals of News Gathering, Writing, and Editing*. C. d., s. 132.

vrhol pohľad, a vie, o čom správa je, a môže, ale aj nemusí si ju prečítať).³⁰ Tu sa doslova natíska do pera zaujímavý trend – súčasných anglických a amerických elitných denníkov, ktoré na prvej strane prinášajú prehľad najzaujímavejších správ z predchádzajúceho dňa, kde sa uvádzajú akési variácie na čelá v čísle uvedených dlhších textov. Samy osebe majú výpovednú hodnotu, slúžia však aj ako avíza či pútače podrobnejších novinárskych textov uverejnených ďalej v čísle, pričom na konci každého z nich sa uvádza väzba na obsiahlejší prejav aj s odkazom na stranu, na ktorej sa nachádza.

Napohľad správe typu obrátenej pyramídy akoby niečo chýbalo. Čelo totiž predstavuje úvod, trup – jeho jadro, a ... zdanlivo jej chýba záver. V skutočnosti dobre napísaná správa tohto druhu záver má, aj keď zhustený.

Ako celá správa, aj jej čelo býva rozlične dlhé a rozlične členené. Prax anglicky písanej tlače pozná jednovetné,³¹ niekoľkovetné, krátke i dlhé čelá, aj keď uprednostňuje kratšie, lebo majú pripútať k správe čitateľovu pozornosť, čo zrejme skôr dokážu stručné či stručnejšie úvody k správam. Čelo nie je len hlavný komponent takejto správy, ale **jeho skladba v mnohom predurčuje organizáciu komponentov druhej hlavnej časti správy – trupu**, lebo každý fakt obsiahnutý v čele treba v trupe primerane dokumentovať. Ak sa v čele uvádza, že pri automobilovej nehode zahynuli štyria ľudia, v trupe sa uvádzajú ich mená, vek, a v prípade, že identifikácia obetí sa ešte neukončila, vyslovene sa na to poukazuje.

Americká novinoveda triedi čelá rôzne. Napríklad John Hohenberg uvádza: 1. in medias res (Straight Lead), 2. osobné (Personal Lead), 3. kontrastné (Contrast Lead), 4. odsunuté či zdržané (Delayed Lead), 5. anekdotické (Anecdotal Lead) a 6. gagové (Gag Lead).³² Na druhej strane trojica Julian Harriss, Leiter Kelly a Stanley Johnson vyčleňuje: 1. in medias res (Straight Lead), 2. otázkové (Question Lead), 3. súkusové alebo šlahové (Punch, Capsule or Cartridge Lead), 4. citátové (Direct-Quotation Lead), 5. kontrastné (Contrast Lead), 6. adresné (Direct-Address Lead), 7. popisné (Descriptive Lead), 8. parodické (Parody Lead), 9. s narážkou na historickú či literárnu udalosť (Historical or Literary-Allusion Lead), 10. staccatovité či prerývané (Staccato Lead) a 11. polytematické (Miscellaneous Lead).³³

Sú to teda dve pomerne rozdielne triedenia, čo naznačuje, že americká teória sa tu veľmi nezhoduje. Možno aj preto, že vlastná klasifikácia nemá na prax bezprostredný vplyv. Uvedieme však ešte jednu, podľa nás najlogickejšiu. Melvin Mencher pozná len dva základné druhy čiel: priame alebo in medias res (nazýva ho Direct Lead, prípadne Straight Lead) a odsunuté či zdržané (Delayed Lead), z ktorých sa (podľa neho) odvodzujú všetky ostatné.³⁴ Najrozšírenejšie je čelo priame, ktoré do prvého odseku kladie jadro správy, pričom odpovedá na dve otázky: Čo? (sa stalo) a Koho sa vec (udalosť) týka.

³⁰DOMINICK, J. R.: *The Dynamics of Mass Communication*. New York – St. Louis – San Francisco – Auckland – Bogotá – Caracas – Hamburg – Lisbon – London – Madrid – Mexico – Milan – Montreal – New Delhi – Oklahoma City – Paris – San Juan – Sao Paulo – Singapore – Sydney – Tokyo – Toronto, McGraw – Hill Publishing Company 1990, s. 330.

³¹V prípade jednovetného čela nemá mať v angličtine viac ako 35 slov. BROOKS, B. S. – KENNEDY, G. – MOEL, D. R. – RANLY, D.: *News Reporting and Writing*. C. d., s. 57.

³²HOHENBERG, J.: *The Professional Journalist. A Guide to the Practices and Principles of the News Media*. C. d., s. 187–181.

³³HARRISS, J. – LEITER, K. – JOHNSON, S.: *The Complete Reporter. Fundamentals of News Gathering, Writing, and Editing*. C. d., s. 117–123.

³⁴MENCHER, M.: *News Reporting and Writing*. C. d., s. 116.

Ako príklad priameho čela sa uvádza dnes už historický úvod správy agentúry Associated Press od Lawrence A. Gobrighta zo 14. apríla 1865 o atentáte na Abrahama Lincolna:

The President was shot in a theatre tonight and perhaps mortally wounded.

Preklad:

Dnes večer v divadle postrelili a zrejme usmrtili prezidenta.

Na druhej strane „zdržané čelo sa najčastejšie používa... v prípade príbehov, v ktorých sa udalosti nemajú vyvíjať, nemajú dostať spád, rútiť sa. Zdržané čelo sa zvyčajne snaží navodiť scénu, prípadne navodiť náladu príhodou, anekdotou či príkladom... Musí viesť čitateľa rovno do stredu príbehu“.³⁵

Príklad na zdržané čelo z *USA Today* od Barbary S. Rothschildovej:

There may be a question that embarrasses Dr. Ruth Westheimer: It's about the accuracy of her book.

Teens who read the new sex book co-authored by the USA's best-known sex therapist could get more than they asked for.

A baby, perhaps.

First Love: A Young People's Guide to Sexual Information, by Dr. Ruth and education professor Nathan Kravetz, has a major error on page 195.

In a chapter on contraception, the \$ 3.50 book says it's „safe“ to have sex the week before and the week of ovulation.

It should read „unsafe“ – since those are the times a woman is most likely to become pregnant...

Preklad:

Možno jestvuje otázka, ktorá znepokojuje dr. Ruth Westheimerovú. Dotýka sa presnosti jej knihy.

Tinedžeri, ktorí čítali novú knihu o sexe, ktorej spoluautorkou je americká najznámejšia sexuálna terapeutka, môžu získať viac, než žiadali.

Možno bábätko.

Prvá láska – sprievodca mladého človeka po sexuálnych informáciách od dr. Ruth a pedagóga Nathana Kravetza má na strane 195 veľkú chybu.

V kapitole o antikoncepcii tejto knihy za tri a pol dolára sa vraví, že „bezpečný sex“ je týždeň pred ovuláciou a počas ovulačného týždňa.

Treba to čítať ako „nebezpečný sex“, lebo práve toto sú obdobia, keď žena môže najskôr otehotnieť.

Všimnime si, že v tomto čele základné fakty, *pre* ktoré správa vznikla, autorka odsunula až do štvrtého odseku. Ak by išlo o čelo in medias res, práve štvrtý odsek (štylisticky, samozrejme, prispôsobený) by zrejme vysunula hneď na začiatok. Z charakteru čiel sa čitateľ zrejme dovtipil, že kým prvý druh čela (in medias res) je charakteristický pre tzv. *hard news*, s druhým (zdržaným) čelom sa stretávame predovšetkým pri *soft news*, resp. fíčroch.

Z konštatovania, že čelo v štruktúre správy napísanej formou obrátenej pyramídy dominuje, vôbec nevyplýva záver o bezvýznamnom postavení trupu, resp. o tom, že čelo zatienuje trup, naopak – ten plní jedinečnú úlohu: „podopiera“ čelo. A „ak nie je rovnako zaujímavý ako čelo, čitateľ sa môže cítiť podvedený“.³⁶ Aj trup treba teda členiť logicky, zrozumiteľne, pričom na jednej strane jednoducho musíme mať na pamäti jeho vnútorné (vnútrotrupové) súvislosti, a na strane druhej aj jeho väzby na čelo. Každému trupu totiž hrozí istá monotónnosť. Novinárska prax obohatená teóriou však pozná prostriedky, ako ju zažehnať (citátmi, resp. parafrázovaním a pod.). Ak však majú byť dôveryhodné, treba ich niekomu pripísať, resp. uviesť, komu patria.

³⁵MENCHER, M.: News Reporting and Writing. C. d., s. 118.

³⁶HARRISS, J. – LEITER, K. – JOHNSON, S.: The Complete Reporter. Fundamentals of News Gathering, Writing and Editing. C. d., s. 129.

Bežný spôsob výstavby trupu dodržiava logický postup. Trup teda udáva údaje, ktoré v čele nie sú, ktoré sa tam už pre jeho krátkosť nedostali. Zato správy so silným naratívnym nábojom môžu rozvádzať trup aj chronologicky. Takúto štruktúru trupu majú predovšetkým správy o nehodách, zločinoch či trestných činoch, športových podujatiach a pod. V čele sa uvedie hlavný fakt (napr. odsúdenie zločinca) a ten sa v trupe rozvedie a rozpracuje vo forme rozprávania o udalosti. (Naratívne odseky môžu pritom prerušovať odseky nenaratívne, v ktorých sa uvedú ďalšie fakty súvisiace s udalosťou, aj keď niekedy len nepriamo.) Dostávame tak akúsi detektívku v malom.

Skutočnosť, že obrátená pyramída sa skladá z dvoch hlavných komponentov, stavia autora textu (spravodajcu) pred neľahkú úlohu: ako ich premostiť, previazať. Aj preto sa prvý odsek trupu považuje za najťažší. „... **najdôležitejší prechod v celej správe je medzi celom a trupom**. Ak sa nám už podarilo upútať pozornosť čitateľov prvým odsekom, bolo by hanbou stratiť ju tým, že neposkytneme čitateľom dobrý prechod k druhému odseku. Prechody ich prenášajú od predmetu k predmetu, od faktu k faktu, z času do času, z miesta na miesto bez toho, aby sme o ne cestou prišli alebo ich pozamieňali“.³⁷

Americké príručky pritom priamo vymenúvajú slová používané v prechodoch: „for example“ (napríklad), „besides“ (okrem toho), „consequently“ (preto), „furthermore“ (navyše), „nevertheless“ (napriek tomu), „finally“ (napokon), „then“ (potom), „later“ (neskôr), „but“ (ale), „or“ (alebo), „meanwhile“ (medzičasom, medzitým), „also“ (taktiež, aj), „in addition“ (nadôvažok) a pod. Podľa nás však problém prechodov možno účinne skúmať predovšetkým na úrovni vety, nie slova, čo je však úloha náročnejšia, a najmä pre štylistu či lingvistu angličtiny. Zároveň však iste možno súhlasiť s tvrdením: „Všeobecne platí, že prechod nemá byť okatý. Teda, že nemá vytŕčať; má splniť svoju úlohu tak, že vyvolá iba minimum pozornosti.“³⁸ Netreba hádam zdôrazňovať, že sa to vzťahuje na všetky prechody správy, aj keď vari dvojnásobne o prvom, najdôležitejšom.

Spôsob organizácie komponentov čela predurčuje celkovú stavbu správy. Ak obsahuje jedinú udalosť (tzv. Single-Incident Lead), v trupe sa nachádza jeho dokumentácia, pričom správa sa obyčajne zakončuje nejakým zaujímavým detailom. Keďže však takáto relatívne prostá štruktúra by sa časom ošúchala, a teda vyčerpala, invencia nemusí autorovi dovoliť, aby sa správa skončila práve tu, uvedie preto ďalšiu udalosť, ktorú opäť zdokumentuje, potom ďalšiu opäť „podoprie“ dokumentáciou... atď., až napokon zakončí správu nejakou zaujímavosťou. **Štruktúra správy sa takto ponáša na schodisko s odpočívadlami, po ktorom čitateľ zostupuje.** Túto organizáciu elementov (súčasť) používajú predovšetkým správy, ktoré obsahujú vyhlásenia politikov, informujú o zasadnutiach rôznych orgánov, o vypočúvaniach a pod. Vtedy sa v čele nachádza jediná, ústredná myšlienka, resp. udalosť. Rečníkovu meno, dátum a miesto výpovede, jej dôvody – to všetko obsahuje dokumentácia. Ďalšie rečníkove vyhlásenia sú náplňou ďalších komponentov, súčastí, za ktorými ihneď nasledujú ich dokumentácie. Možno, pochopiteľne, voliť aj iný postup: všetky rečníkove vyhlásenia (napr. tri) sa uvedú naraz za sebou v čele (niekedy bývajú označené ako 1., 2., 3.), lenže takýto spôsob organizácie komponentov kladie na autora zvýšené nároky, lebo dlhšie čelo ťažšie upúta čitateľovu pozornosť a dlhší trup ju ťažšie udrží. Náročné čelo si žiada

³⁷FERGUSON, D. L. – PATTEN, J.: Journalism Today! An Introduction. C. d., s. 51.

³⁸FERGUSON, D. L. – PATTEN, J.: Journalism Today! An Introduction. C. d., s. 52.

umne zoštruktúrovaný trup, lebo konektory musia komponenty vzájomne preväzovať a zároveň musí byť jasné, ktorá súčasť dokumentácie sa viaže ku ktorej zložke čela.

Popri čele s jedinou udalosťou jestvuje čelo s niekoľkými udalosťami (tzv. Multiple-Incident Lead). V prípade troch príhod zostupný rebrík má nasledovnú podobu: prvá, druhá a tretia čelová udalosť, spojovací (konektorový) odsek, dokumentácia prvej, druhej a tretej udalosti a napokon ďalšie detaily.

Ešte poznámka k záveru správy typu obrátená pyramída. „Medzi najčastejší druh zakončenia patrí niektorý z nasledovných: budúce kroky, vyhlásenie alebo citát, ktorý sumarizuje, ale neopakuje už uvedené informácie či ďalšie upresnenia. Ak budúce kroky sú ťažiskovým faktorom problematiky, treba ich v správe uviesť vyššie. Vystríhajte sa však takých sumarizujúcich záverov, ktoré opakujú už povedané... skončite vtedy, keď už nemáte možnosť sprostredkovať nové informácie“.³⁹

Tieto riadky, samozrejme, nemôžu a ani nechcú vyčerpať problematiku správy typu obrátená pyramída. Hádám však aspoň naznačili, že teória aj prax anglicky písaného novinárstva ju má prepracovanú naozaj dôkladne. Zrejme aj preto, že spravodajskú činnosť si v anglicky hovoriacich krajinách, najmä v Spojených štátoch amerických, vážia ako málokde, čo sa o. i. dá dokumentovať aj tým, že v prestížnych cenách udeľovaných novinárom (napr. Pulitzerove ceny) sa na túto zložku novinárskej činnosti pamätá vo viacerých kategóriách.

Charakter správy (*hard news – soft news*) sa teda premieta už do štruktúry čela. V prípade *hard news* čelo (nazývané nielen *hard news lead*, ale aj *direct lead* či dokonca *summary lead*) už v prvej vete prezrádza, o čom správa hovorí. Iba zriedkakedy čelo takejto správy sa skladá z dvoch viet. Napr.:

HUDSON – A 13-year old girl shot and slightly wounded her stepfather with a BB gun after he hit her mother on the head with a frying pan Saturday afternoon, according to the Pasco County Sheriff's Office.

Preklad:

HUDSON – Podľa šerifovne v kraji Pasco, trinásťročná dievča postrelilo a ťažko zranilo v sobotu popoludní svojho otčima, ktorý udel jeho matku po hlave panvicou.

Na rozdiel od čela správy typu *hard*, čelo *soft news* má predovšetkým upútať čitateľovu pozornosť, a tak ho podvedome „prinútiť“, aby neprestal čítať. Autor príručky o fičroch spracovanej pre noviny *The Wall Street Journal*, ktorá predstavuje niečo ako „normu“ ich písania, William E. Blundell, charakterizuje čelo takto: Býva „postrachom autora, čiastočne preto, lebo sa preceňuje jeho význam. Čitateľa však dokáže presvedčiť iba trup, nie čelo, preto sa neznepokojujte začiatkom správy až natoľko, že jej zvyšok odbavíte ľavou rukou. Výpoveď, ktorá má dobrý začiatok, ale potom sa náhle zrúti, predstavuje vždy veľké sklamanie“.⁴⁰

Na rozdiel od vyššie citovaných, pochádzajúcich z kategórie úvodov druhu *hard news*, uvedieme teraz čelo typické pre tzv. *soft news*:

One day last summer during school vacation, a boy named Billy Shannon was at the Don CeSar Beach. He was swimming in the Gulf of Mexico. He was swimming near the deep water markers and he felt something rubbery slide against his leg and saw a fin.

Preklad:

Jedného dňa v lete počas školských prázdnin chlapec menom Billy Shannon bol na pláži Don CeSar. Plával v Mexickom zálive. Plával v blízkosti plavákov, ktoré vymedzovali pásma hlbokkej vody, a zrazu pocítil, že sa o jeho nohu obtrelo čosi slizké a zazrel plutvu.

³⁹ RICH, C.: *Writing and Reporting News. A Coaching Method.* C. d., s. 43.

⁴⁰ BLUNDELL, W. E.: *Storytelling Step by Step. A Guide to Better Feature Writing.* Dow Jones and Company, Inc., New York, N. Y. 1986, s. 109.

(Len na vysvetlenie, išlo o plutvu delfína, pozn. J. V.)

Alebo ďalší príklad čela z kategórie soft news, v ktorom sa nenachádza ani jedna odpoveď na uvedených šesť otázok, zato však obsahuje domicil:

LOUISVILLE, Ky. – Charles Davis says, „My job is like getting kissed a lot. My lips get sore, but I love it.“

Preklad:

LOUISVILLE, Kentucky. – Charles Davis vravieva: „Pri mojej práci sa cítim tak, ako keď ma niekto vybozkáva. Bolia ma pery, ale mám to nadovšetko rád.“

Napokon pekný príklad na takýto druh čela, ktoré je vlastne akousi hádankou a práve vďaka nej prebúdza čitateľovu zvedavosť, čo je jeho najdôležitejšou úlohou:

Crowded with 346 passenger and crew members, the Turkish Airlines DC-10 rose smoothly from Orly Airport in Paris, bound for London. Terror came at 12,000 feet.

Preklad:

Lietadlo DC-10 tureckých aerolinií s 346 cestujúcimi a s posádkou hladko vzlietlo z letiska Orly v Paríži a nabralo smer na Londýn. Hrôza zavládla vo výške 12 000 stôp.

Štruktúru soft news ťažko vtesnať do jednotného obrazca. Aj tá sa skladá z úvodu (čela), jadra (trupu) a záveru. Ako sme už zdôraznili, úvod je akýmsi lákadlom, návnadou, v jadre je pohľad na jav (zvyčajne originálny, neošúchaný), záver sa často končí anekdotou, vtipom, ktoré predstavujú niečo ako korunu výpovede a majú teda dôležitejšie poslanie ako v prípade hard news. Ako vraví Ray Laakaniemi, „A predovšetkým, fíčer je príbeh, príklad osoby či epizódy, ktoré treba prerozprávať verejnosti tak, aby pochopila, čo sa odohráva v spoločnosti niekde inde.“⁴¹

V anglickej jazykovej proveniencii fíčer je teda **spravodajský žáner**. A ako taký uverejňuje sa na stranách venovaných spravodajstvu. Teória a prax anglicky písaného novinárstva pozná dva druhy fíčrov. Prvý sa nazýva *news feature* (niečo ako časový feature, rozhodne však nie *spravodajský fíčer*, lebo fíčer ako celok patrí do spravodajstva) druhý – *timeless feature*. *News feature* sa viaže na tzv. *braking news* (alebo *braking story*), teda na správu o udalosti, ktorá sa odohráva v čase vyjdenia novín, alebo na hlavnú správu príslušného vydania (vtedy ide o tzv. *sidebar*, teda text, ktorý ozrejmúje hlavnú udalosť dňa, preto býva zalomený alebo do nej, alebo vedľa nej, aby už na prvý pohľad bolo zrejmé, že oba texty súvisia. Obdobou takéhoto fíčra je text uverejnený na druhý deň po publikovaní správy, nazývaný aj *second-day feature* (teda niečo ako fíčer na druhý deň). Na rozdiel od neho *timeless feature* (teda *nadčasový fíčer*) sa neviaže na konkrétny čas, a preto jeho aktuálnosť má dlhšiu (niekedy doslova dlhú) platnosť, a jeho základom nie sú v úzkom zmysle slova aktuálne fakty. Oba spomínané druhy fíčrov majú mnoho spoločného. „Sú originálne z formálnej i obsahovej stránky. Oba využívajú popis, aby im (rozumej fíčrom, pozn. J. V.) dodali život. Oba sa úzkostivo pridŕžajú novinárskych štandardov v presnosti. Informujú či zabávajú, niekedy robia to i ono. Skrátka, oba spadajú pod definíciu toho, čím fíčer má byť.“⁴²

Fíčer vo všeobecnosti, vrátane takého, ktorý sa bezprostredne viaže na správu, a teda ju istým spôsobom rozširuje, resp. obohacuje (napr. o subjektívny, čiže novinárov pohľad na udalosť), je vlastne prvkom zábavy, či lepšie zábavnosti anglicky písanej žurnalistiky (toho, čo sa v nej nazýva *entertainment*). Je to text

⁴¹ LAAKANIEMI, R.: *Newswriting in Transition*. Chicago, Nelson – Hall Publishers 1995, s. 211.

⁴² FRIEDLANDER, E. J. – LEE, J.: *Feature Writing for Newspapers and Magazines. The Pursuit of Excellence*. C. d., s. 6.

o „spravodajských udalostiach predstavujúci kontrast k vážnosti bežného spravodajstva“.⁴³

V porovnaní so správou typu obrátená pyramída fičer nemá pevne stanovenú štruktúru. „Fičre nemajú štandardizovanú formu; jadro a záver musia byť rovnako podmanivé ako úvod.“⁴⁴ Keďže v každom fičeri možno vystopovať tri základné komponenty: 1. úvod (alebo čelo), 2. jadro (stred či trup) a 3. záver, štruktúrne sa líši od správy typu *hard* a pripomína poviedku; možno povedať, že to, čo je poviedka v umeleckej literatúre, je vo vecnej literatúre uverejňovanej v periodickej tlači fičer. Z toho vyplýva, že – opäť na rozdiel od správy so štruktúrou obrátenej pyramídy – si vyžaduje sústredeného čitateľa, navyše takého, ktorý si ho prečíta celý, nielen jeho časť. V tejto súvislosti Benton Rain Patterson vraví o troch základných zásadách, ktoré tvorca fičera musí dodržať:

1. zaľudniť príbeh, 2. rozpovedať príbeh, 3. umožniť čitateľovi, aby sa pozeral vlastnými očami a počúval vlastnými ušami.⁴⁵

Aj v prípade fičrov jestvuje niekoľko druhov čiel, úvodov. Edward Jay Friedlander a John Lee uvádzajú tieto: 1. zadržané (Delayed Lead), 2. popisné (Descriptive Lead), adresné (Direct Address Lead), výrokové či sentenčné (Expression Lead), čelo v prvej osobe, resp. písané technikou „ja“ (First-Person Lead), rozmarné (Freak Lead), predpovedné (Prediction Lead), otázkové (Question Lead), citátové (Quotation Lead), vzťahové v zmysle príčiny a následku (Relationship Lead), prekvapivé (Surprise Lead) a zhrňujúce či sumarizujúce (Summary Lead) čelo.⁴⁶ Teória niekedy označuje fičre za články (*article*), ktoré triedí rozdielne, čo sa napr. prejavuje v obsahu už citovanej príručky: 1. popisné a farbisté články (Descriptive and Color Articles), 2. články ľudsky príťažlivé (Human Interest Articles), 3. profily a osobnostné črty (Profiles and Personality Sketches), 4. sezónne fičre (Seasonal Features), 5. recenzie a kritiky (Reviews and Criticism), 6. konzekventné, následné a hĺbkové články uverejňované na pokračovanie (Aftermath, Follow-up and Depth Series Articles), 7. cestopisné písania (Travel Writing), 8. poradenské články (Service Articles), 9. články osobných zážitkov (Personal Experience Articles), 10. ako písať humor do fičrov (Writing Humor in Feature Articles) a 11. ako písať vedecké a technické fičre (Writing Science and Technical Features).⁴⁷

Takýchto nie práve najsystematickejších triedení by sa bezpochyby dalo vymyslieť niekoľko. Ak jedno z nich tu predsa len uvádzame, tak iba preto, aby sme dokumentovali, akú širokú paletu tém môže pojať.

Systematickejšie členenie fičrov uvádza pomerne stará, zato stále kvalitná príručka, ktorá pozná: 1. ľudsky príťažlivé (Human interest), 2. historické (Historical), 3. životopisné a osobnostné (Biographical and personality), 4. cestopisné (Travel), 5. vysvetľujúce a návodové (Explanatory and how-to-do-it), 6. vedecké (Scientific) a sezónne a dovolenkové (Seasonal and holiday).⁴⁸

⁴³WOLSELEY, R. E. – CAMPBELL, L. R.: EXPLORING JOURNALISM with Emphasis on its Social and Professional Aspects. C. d., s. 487.

⁴⁴RIVERS, W. L. – WORK, A. R.: Writing for the Media. C. d., s. 87.

⁴⁵Podľa GARRISON, B.: Professional Feature Writing. 1989 Hillsdale, New Jersey-Hove and London, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers 1989, s. 6.

⁴⁶FRIEDLANDER, E. J. – LEE, J.: Feature Writing for Newspapers and Magazines. The Pursuit of Excellence. C. d., s. 186–198.

⁴⁷GARRISON, B.: Professional Feature Writing. C. d., s. V–VI.

⁴⁸WOLSELEY, R. E. – CAMPBELL, L. R.: EXPLORING JOURNALISM with Emphasis on its Social and Professional Aspects. C. d., s. 489.

Pokúsme sa charakterizovať fíčer, a to v kontraste s tzv. *hard news*. **Kým *hard news* používa vecný, objektívny a objektivizujúci tón, fíčer je subjektívnejšie ladený, často doslova subjektívny.** Ale jeho subjektívnosť zostáva takpovediac „na pôde“ popisu či opisu, neprejavuje sa v stanoviskách novinára. Ako upozorňuje americký autor, „si spravodajca, autor. Tvojou úlohou je pozorovať ľudí a o nich písať“.⁴⁹ Fíčer informuje, ale najmä zabáva, priamo nehodnotí, neposudzuje, uprednostňuje strohé a vecné fakty (tie však spodobňuje výslovne prítomný, ničím nepotláčaný autorský subjekt, v krátkosti by sa dalo povedať, že je to svojsky videný fakt) pred názormi (aj keď ani tie z neho tamojšia teória celkom nevylučuje)⁵⁰, a práve preto nepatrí medzi stanoviskové, ale spravodajské výpovede. Z pohľadu slovenskej žánrológie by sme ho, pochopiteľne, od prípadu k prípadu zaradili raz do spravodajských žánrov (jeho vari najčastejším pendantom v slovenskej žánrológii je *riport*), inokedy do žánrov publicistických (vtedy, keď mu zodpovedá naša *reportáž*). Ako aj z tohto prípadu vidieť, naše spravodajské žánre sa nekryjú s rovnomennými žánrami anglicky písanej novinárskej literatúry. Fíčer môže mať aj podobu nášho interview, môže byť napísaný (niekedy čiastočne či predovšetkým) formou otázok a odpovedí. Interview vzniklo v Spojených štátoch amerických (za jeho zakladateľa sa považuje James Gordon Bennett, ktorý ho v roku 1836 začal používať vo svojom *New York Herald*; za prvé novinárske interview sa považuje jeho rozhovor s majiteľkou verejného domu v New Yorku), v anglicky písanom novinárstve sa však nepovažuje za žáner, ale za 1. metodiku získavania informácií, 2. za formu, resp. podobu žánra (tzv. spravodajský fíčer, v angl. news feature). V slovenskom novinárstve, ktoré ho podobne ako iné prevzali (o čom svedčí aj jeho pomenovanie), sa, samozrejme, považuje za samostatný žáner.

Podľa slovenského autora v spravodajskej agentúre Reuters „*feature* so závažnou tematikou (politika, ekonomika, veda) má rozsah okolo 800–1 000 slov, „lahšie“ sa pohybujú okolo hranice 500 slov“.⁵² Na druhej strane *Los Angeles Times*, preslávené dlhými fíčrami, prinášajú aj vyše 5 000-slovné tieto útvary.

Žánrovo tzv. *hard news* a *soft news* (resp. *fíčre*) vyčerpávajú spravodajskú zložku novinárskeho celku v anglicky písaných novinách. Ich pendantom nie sú publicistické žánre (samotný fíčer môže, ale nemusí „prestupovať“ to, čo sa u nás nazýva spravodajstvom), ale žánre stanoviskové či postojové. Ide o útvary, v ktorých – na rozdiel od spravodajstva – je zreteľne vyslovený názor. Ak v ponímaní anglického a amerického novinárstva sa spravodajstvo považuje za objektívne, resp. o objektívnosť sa usilujúce, v stanoviskových útvaroch sa postoj priamo predpokladá. Tie sa však uverejňujú osobitne, na strane (*Editorial Page*), resp. stranách špeciálne im určených. A ak sa objavujú na stranách vymedzených spravodajstvu, zásadne bývajú označené.

Na rozdiely medzi fíčrami a správami typu *hard* sme už poukázali, tu si však možno položiť otázku, čo ich odlišuje od stanoviskových výpovedí. „Fíčre sa líšia od editorialov, recenzií a väčšiny stĺpčekov v prístupe k názoru. Je to rozdiel medzi tvor-

⁴⁹FRIEDLANDER, E. J. – LEE, J.: *Feature Writing for Newspapers and Magazines. The Pursuit of Excellence*. C. d., s. 12.

⁵⁰„Noviny, samozrejme, vo svojich fíčroch uprednostňujú fakty len s minimom názorov.“ FRIEDLANDER, E. J. – LEE, J.: *Feature Writing for Newspapers and Magazines. The Pursuit of Excellence*. C. d., s. 54.

⁵¹PASTIEROVIČ, M.: *Monografia spravodajskej agentúry Reuters*. Diplomová práca. Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Katedra žurnalistiky 1999, s. 75–76.

bou rozumných úsudkov a presadzovaním názoru. Autori fíčrov často hodnotia; nikdy by však nemali presadzovať názor. Ich cieľom nie je presviedčať, ale osvetľovať. Najmä začínajúci autori fíčrov si tento jemný rozdiel medzi fíčrami a väčšinou stanoviskových výpovedí neuvedomujú. Pisatelia fíčrov sa nikdy nesnažia presviedčať. Informujú a zabávajú.⁵²

Adresa autora: prof. PhDr. Juraj Vojtek, CSc., Katedra žurnalistiky FiF UK, Štúrova 9, 811 02 Bratislava
T: 07/5296 4192, F: 07/5292 6530, e-mail:kzur@fphil.uniba.sk

Genres of English Written News

Juraj Vojtek

Keywords: news and opinion texts – notion of news – hard news and soft news (or feature stories) – structure of inverted pyramid – its components – non-existence of standardised form of soft news

This is the first ever study of this kind in the Slovak literature that deals with genres of English written journalism. It starts from definitions of news, which can be found in professional works (textbooks, handbooks) but also in lingual and journalistic specialised dictionaries and encyclopaedias. There are plenty of them but they do not have high standards. It is because the study of genres in these countries is rather undeveloped and majority of literature that deals with them is practically or pragmatically oriented.

In accordance with Anglo-American tradition, the author divides news into so called hard news and soft news (or feature stories). He refers to their differences, mainly in their structures. He deals with individual components of news, that is, with its lead (introduction), body (core) and conclusion. As relatively narrowly defined structure of inverted pyramid is typical for the hard news (in

our country known and used mainly in the service of press agencies), the author examines primarily this category of news. Contrary to the hard news, the soft news does not have any dominant structure. In a way, this category of news removes biases of excessive schematisation that is typical for the first category of news texts and makes them lighter. This category of news allows journalist to apply an original approach to the fact. However, the original approach is possible in writing the hard news as well.

The aim of the study is to make the Slovak reader – and mainly active journalist – familiar with the genres of journalism that could during its whole existence benefit from the incomparable better conditions than the Slovak journalism. Now, when also the Slovak news writing is in the process of rehabilitation, inspirations from Anglo-Saxon journalism may belong to the sources for its further development.

⁵²RIVERS, W. L. – WORK, A. R.: Writing for the Media. C. d., s. 86–87.